

Irena BUCKLEY

Vytauto Didžiojo universitetas

Vincas Kudirka: katalikiškųjų ir tautinių vertybių jungtis (dr. Vinco Kudirkos 150-osioms metinėms)

Straipsnyje aptariami dvasiniai lietuviškosios inteligentijos skirtingumai XIX a. pabaigoje, atsispindėję tuo metuėjusių laikraščių programose. Analizuojami „Varpo“ redaktoriaus Vinco Kudirkos straipsniai ir jo poezija, ieškoma tautiškumo ir krikščioniškųjų nuostatų jungties. Apžvelgiama, kaip reiškiamos tautos vienybės, tautinio identiteto idėjos, svarstomos moralinių visuomenės pagrindų problemos.

This article discusses ideological differences among Lithuanian intellectuals at the end of the 19th century that were reflected in newspaper programs published at that time. In particular, the article analyses poems and articles published by Vincas Kudirka, editor of “Varpas”, and seeks to clarify links between nationality and Christian positions evident in the writer’s work. Ways of expressing ideas about national unity and national identity, Kudirka’s approach to the question of moral foundations of society are also considered.

Įvadas

XIX a. pabaigos Lietuvoje tampa ryškesni tautinės inteligentijos nuomonių, požiūrių, įsitikinimų skirtumai, yra bendras tradicinis patriarchalinis pasaulėvaizdis, daugėja perėjimo nuo agrarinės kaimiškosios visuomenės į industrinę XIX a. miesto visuomenę ženklų. Viena besiformuojančių skirtingumų apraiškų – pasaulietinės ir konfesinės inteligentijos konfrontacija. Istorinės aplinkybės lėmė, kad XIX a. Lietuvoje okupacijos sąlygomis nesusiformavo politinė ir religinė vienovė. Tad amžiaus pabaigoje, didėjančiomis nuomonių, požiūrių, įsitikinimų įvairovei, pasaulietinė ir konfesinė inteligentija ėmė varžytis dėl teisės spręsti tautos likimą. Viešajame diskurse atsirado dilema *Dievas ar Tėvynė*. Angažuota, veikli to meto asmenybė bandė spręsti klausimą, kokių pagrindų, religiniu ar pasaulietiniu, sutelkti tautą, kokia meilė – Dievui ar Tėvynei – yra svarbesnė. Ieškota ir tarpinės galimybės, švelninančios opozicijas. Vienas ryškiausių mediatorių sprendžiant minėtą dilemą buvo Vincas Kudirka. Jo santykis su krikščioniškosiomis ir tautinėmis vertybėmis yra šio straipsnio objektas.

Dilemą *Dievas ar Tėvynė* XIX a. pabaigoje įvairiai sprendė skirtingos asmenybės ir to meto leidiniai. Katalikiškajai kryptiai atstovavę laikraščiai „Šviesa“, „Žemaičių ir Lie-

tuvos apžvalga“, „Vienybė“, „Tėvynės sargas“ stengėsi išsaugoti visuomenės vienybės idėją, pabrėždami religinį kryptingumą. „Aušra“, „Varpas“, „Ūkininkas“ siekė tolerancijos, neutralumo principo, deklaravo atsisaką svarstyti religines ir politines pažiūras. Tačiau buvo sunku išvengti religijos klausimų. Nuolatos iškildavo pasaulietinės ir konfesinės inteligentijos santykio, krikščioniškosios moralės, katalikiškųjų ir tautinių vertybių jungties problemos. Šio straipsnio tikslas yra apžvelgti, kaip minėtas problemas sprendė viena iškiliausių XIX a. pabaigos asmenybių – V. Kudirka.

1. Vienybės deklaracijos

„Varmo“ redaktorius aktyviai dalyvavo katalikiškosios ir pasaulietinės krypties laikraščių diskusijose. Religinis kryptingumas itin pabrėžiamas „Apžvalgoje“. Kazimiero Pakalniškio, Adomo Jakšto, Pranciškaus Urbanavičiaus straipsniuose ryškėja nuostata, kad katalikybė, tarnavimas Dievui yra svarbesni už tautines aspiracijas. Maironis „Šviesoje“ rašo, kad konsolidacija jam priimtina tiktai „ant pamato krikščioniško mokslo“¹. Tačiau daug kam XIX a. pabaigoje religinis pamatas atrodo nepakankamas. Jonas Šliūpas laiške Jonui Basanavičiui teigia, kad jis ryžosi vėl gaivinti „Aušrą“, kadangi „Šviesa“ padavė ranką „Vienybei“, kad Lietuvą kunigams pavesti“².

V. Kudirka vengia aštrios konfrontacijos. Demokratijos tendencijoms, tautos vienybės idėjai yra žalinga skaldytojiška kai kurių leidinių pozicija. „Varmo“ redaktorius apgailėtauja, kad „Apžvalga“ „gina lietuvių kultūrišką aspiraciją tiktai ant tiek, ant kiek jos nekenkia katalikybei <...> kur lietuvių kultūriškos tautiškos aspiracijos susikirs akis į akį su aspiracijomis katalikystės <...> „Apžvalga“ paaukos pirmąsias antrosioms“³. Tokį uždarumą, tolerancijos stoką V. Kudirka bando keisti modernesne mąstysena. Religijos klausimo vengiama, jis paliekamas laisvam individo apsisprendimui arba bandoma ieškoti prasmingų katalikybės ir tautiškumo jungčių.

Dilemą, kokių pagrindu, religiniu ar pasaulietiniu, vienyti tautą, V. Kudirka sieja su amžiaus pabaigoje svarbiu tautinės tapatybės klausimu. XIX a. pabaigoje Vakarų Europoje ima kisti tautinio identiteto retorika. Viešojoje erdvėje atsiranda nauji politiniai ir socialiniai pokyčiai reiškiantys ženklai. Tai itin akivaizdu Prancūzijoje, kur revoliucijos simboliai ir šūkiečiai – mūsų protėviai galai, apnuogintoji Mariana, „Marselietė“ – pakeičia religiją. Tai kuria tradiciją, veikia mases, taip valstiečiai tampa prancūzais⁴.

Lietuvoje religinė priklausomybė išlieka svarbiu tautinės tapatybės komponentu. V. Kudirka pažymi, kad daugumos sąmonėje vyrauja religinės apibrėžtys. Straipsnyje jis konstatuoja, kad tautines idėjas suvokia tik „prakilnesni“ žmonės, „tamsioji gi žmonių diduma išpažįsta tiktai idėją katalikybės“ – suvalkietis, paklaustas, kas esąs, save pavadins kataliku⁵. Konfesinis identiteto pamatas V. Kudirkai atrodo nepakankamas. „Varme“ jis siekia duoti tautiškumo pamokas. Apibrėždamas laikraščio tikslus V. Kudirka akcentuoja lietuviško mąstymo („išmokyti lietuvius lietuviškai mislyt“), lietuvių veiklos („sujudinti ir sutraukti juos į darbą“), lietuvių doros („papratinti kaip pridera lietuviams elgtis“), meilės Tėvynei Lietuvai („uždegti širdyje brolių nors mažą kibirkstėlę meilės tėvynei“) poreikį⁶. Tokioje didaktikoje išlaikoma retorinė *logos*, *ethos*, *pathos* vienovė – jungiami racionalūs argumentai, emocinis poveikis ir moralės principai. Tautiškumo ugdymo programoje V. Kudirkai

svarbus kalbos klausimas. Mikalojaus Daukšos „Postilės“ retoriką primena „Prakalba“ pirmajam „Ūkininko“ numeriui. Jis rašo apie būtinumą šviesti moterį ne tiktai religiškai, bet ir tautiškai. Taigi lietuviškoji tapatybė formuojama jungiant konfesinius ir tautinius elementus. Kuo pagrįstas V. Kudirkos tikėjimas, kad galima suvienyti naują modernų mąstymą ir religinę pasaulėžiūrą, dvasininkų ir pasauliečių pastangas darbuotis išvien?

XIX a. pabaigoje dvasininkijai kyla poreikis atsinaujinti, stiprėja katalikybės ir tautiškumo sąsajos. Krikščionybė savo prigimtimi – kosmopolitinė religija, kuriai svarbu tai, kas jungia, o ne kas skiria tikinčiuosius. Toks vieningumas, derinamas su mesianistinėmis lenkų ar rusų idėjomis, buvo pabrėžiamas XIX a. pabaigoje. To meto rusų filosofai teigė, kad Rusija yra pašaukta apreiškinti naują kultūrinį tipą, kuris suderintų savyje ir Rytus, ir Vakarų pravoslaviškumą – slaviškumą pamatu⁷. Vladimiras Solovjovas pabrėžia, kad Bažnyčia – bendras organizmas, nes Kristus neišskyrė nacijų. Jam jos egzistavo tik vienovėje „kaip gyvi vieno dvasinio ir realaus kūno nariai“⁸. Nauja nacionalinė dvasininkija Lietuvoje sėkmingai derino evangelizaciją su kultūrine tautine veikla. Su šiais tautiškai susipratusiais jaunais kunigais V. Kudirka siejo bendro tautinio darbo viltis. Jie buvo atviresni pasauliui, atsikratę polonistinių nuotaikų, būdingų daliai vyresniosios kartos kunigų, Bažnyčios vadovų. „Varpe“ rašoma, kad dabartiniai vyskupai – tai ne M. Valančiaus tipo ganytojai. Nekęsdami lietuviybės jie praranda senovinę vyskupo garbę. Todėl Šv. Tėvo enciklikoje yra priskiriami prie lenkų vyskupų⁹. Ne viename straipsnyje V. Kudirka priekaištauja bažnytinei vyresnybei, persekiojusiai tautiškai nusiteikusių jaunąją Lietuvos dvasininkiją (apie Seinų seminarijos klierikų padėtį).

Pasaulietinei inteligentijai būdinga tendencija supriešinti dvasininkų kartas. Vincas Pietaris atsiminimuose apgailestauja dėl senosios kartos dvasininkų konservatyvumo ir džiaugiasi lietuviškomis jaunųjų kunigų nuotaikomis. Anot V. Kudirkos, „lenkų tautišką idėją tarp konservatistų išpažįsta šiandien tik senieji prabaščiai“¹⁰. Jaunoji kunigija turi jau kitokius idealus. Tokie vertinimai atspindi tik bendrąsias tendencijas ir neapėrią visumos. Nuošaly lieka švietėjiškas vyskupo M. Valančiaus tradicijas tęsę senieji dvasininkai: Jonas Katelė, Jonas Balvočius–Gerutis, Martynas Sideravičius ir kt. Atsiradus „Aušrai“ suklusti juos privertė „šalto proto padiktuotas katalikų kunigo atsargumas: ar tik neglūdi tame lietuviškos ekspansijos smarkume kokie tikybai ir dorai pavojingi kraštutinumai?“¹¹. Taigi galimybė vienyti visų pastangas išliko ir šia galimybe siekė pasinaudoti V. Kudirka, nuosaikiai vertindamas požiūrių ir nuomonių įvairovę. Aiškindamas tokį nuosaikumą, J. Šliūpas savo atsiminimuose pažymi: „dr. V. Pietaris ir dr. V. Kudirka buvo priešingi mano antiklerikališkajai akcijai, manydami, kad jie sugebėsia kunigus patraukti lietuviybėn, vengdami tiesioginiu būdu pulti antilietuviškus jų nusistatymus.“¹²

Toks nuosaikumas aiškintinas pasaulėžiūra, pagarba tradicijai ir tuo, kad pagrindinis priešas buvo rusifikacinė carinės administracijos politika, tebegrėsiė stačiatikinimo pavojus. Tokios grėsmės akivaizdoje tautiškumo ir katalikybės atskyrimas atrodė pavojingas. „Varpe“ rašoma apie carinės imperijos „europizmo“ baimę, didžiavalstybines pretenzijas, mesianistines jos ambicijas („Varpe“ cituojami rusiškų leidinių straipsniai), sunkią dvasinę spaudą, turinčią įtakos lietuvių katalikų garbei ir sąžinei, jiems daromą moralinę žalą. Kaip barbariškiausią, su humanizmu ir tolerancija nesuderinamą faktą V. Kudirka komentuoja Kražių skerdyne. Autorius su pagarba ir užuojauta kalba apie lietuvius, gyvenusius savo teises ir tikėjimą.

V. Kudirka tiki bendru pasauliečių ir dvasininkų darbu, kuriant moralinį tautos kodeksą

są. Svarbios tampa Dievo ir blogio problemos sąsajos. Religijos atsakas į blogio klausimą yra psichologiškai stipriausias ir istoriškai seniausias – blogio egzistavimas daro būtiną Dievo buvimą. Šis buvimas nėra tiktai paguoda ir garantas, kad blogis išnyks¹³. Tai tampa būtinybe atskleisti blogį, o ne jį nutylėti. Atrodo, kad represijų, priespaudos, neteisybės akivaizdoje V. Kudirka mato amžiaus pabaigos blogį: „O XIX amži! Argi tu ne rausti nuo gėdos, argi gali kęsti tuos dūmus ir tą ugnį, kurioje nekaltai nyksta mylimiausi tavo turtai – knygos?“¹⁴ Kovoti su tokia barbarybe šaukiamasi dangaus pagalbos, „Varpe“ griaunamas tabu viešai kalbėti apie dvasininkų luomo negeroves. Amžiaus pabaigoje pasigendama evangelizacijos dvasios, katalikiško gyvenimo pavyzdžių. Keliami moraliniai vertinimo kriterijai savo meto dvasininkams – priekaištaujama nusižengusiems. V. Kudirka rašo, kad „nieks niekad neužpuola ant kunigo už tai tik, kad jis kunigas – užpuola tik ant prasižengimo, netinkančio draugijai“¹⁵. Kritikuojama moralinė nuostata, jog geras žmogus gali būti tiktai tikintis. V. Kudirka bando įrodyti, kad „netikintieji, gerai darydami, taipogi turi turėti savo pamatus“¹⁶. Taip moralaus elgesio kodeksas siejamas su tradicija, tautoje susiklosčiusiomis etinėmis normomis, įgimta ir išsiugdyta gėrio samprata. „Varpe“ ieškoma moralinių autoritetų, taikomi vienodi vertinimo kriterijai. Todėl nepritariama antiklerikalinei „Lietuvos balso“ pozicijai, remiamos „Vienybės“ ir „Šviesos“ pastangos ginti apkaltintą kunigiją. Pripažįstamas dvasininkų nuopelnas Lietuvos kultūrai – šviesa ne iš šalies atėjusi, su materializmo ir socializmo idėjomis. Pagarbiai minimos kunigo Antano Strazdo giesmės, Jurgio Pabrėžos darbai, vyskupo Antano Baranausko veikla Seinų krašte, vyskupo M. Valančiaus nuopelnai. Taigi V. Kudirkos „Varpas“ buvo viešoji erdvė, kurioje skleidėsi religinė tolerancija, buvo ieškoma būdų pasauliečių ir dvasininkų ryšiams, tautiškumui ir dorai stiprinti.

2. Dvasiniai vienovės pamatai

Nesutarimai tarp konfesinės ir pasaulietinės inteligentijos XIX a. pabaigos Lietuvoje dažniausiai nebuvo pasaulėžiūrinio pobūdžio. Priešiškusmas reikštas ne religijai, o Bažnyčios siekiui dominuoti visuomeniniame ir kultūriniame gyvenime. Pasaulietį inteligentą ypač žeidė netolerancija, neigiamai veikusi kultūrinę veiklą. V. Kudirka piktinasi tendencingu kunigo A. Strazdo vertinimu, įsigalėjusia „šliūpofobija“, kai dėl išankstinio nusiteikimo prieš autorius neleistinai nuvertinama jų veikla ir darbai. Religinių ir tautinių vertybių sąsajos XIX a. pabaigos inteligentijos mąstysenoje ir jausenoje buvo natūralios, nulemtos pasaulėžiūros, vertybių, suformuotų „pirkios mokykloje“. Tačiau V. Kudirka pasigenda gilesnio santykio su transcendencija, intelektualėsių katalikybės perteikimo formų. Jis piktinasi primityviu teologijos tiesų dėstymu, tikėjimo dalykų vulgarizacija Bostone leidžiamoje katalikiškos dvasios „Lietuvoje“. „Varpe“ itin kandžiai kalba apie sielos davatkystę, spekuliaciją dievobaimingumu. Tikėjimą suprasdamas kaip individualų asmenybės dvasinio sudėtingumo komponentą, jis atmeta kaltinimą „Varpas“ bedieviškumu. Pozityvistinių nuotaikų veikiamas „Varpas“ siekia kultūrinio gyvenimo ir tautiškumo sekularizacijos. Vis dėlto negalime kalbėti apie laikraščių leidėjų pastangas įveikti teizmą ir siekį rinktis indiferentinio ateizmo kelią.

„Varpe“ ginamas mokslo autoritetas, piktinamasi obskurantizmu, siekiama atverti platesnius horizontus. Pozityvistinės nuostatos, V. Kudirkos straipsniuose derančios su

kai kurių sričių sakralizacija, itin ryškios apibūdinant mokslą. Net ir XX a., kaip teigia prancūzų filosofas Michelis Serresas, mokslo erdvė stebina, todėl ji lyginama su šventykla. Vis dar stinga nešališko vertinimo, pasaulietiškumo, kai žvelgiame į mokslus. Mes vis dar jautrūs stebinančiam žinojimo tikslumui. Tai sukelia interpretacijas, kaip ir dieviškasis žodis¹⁷. V. Kudirkos, XIX a. autoriaus, nuostaba ir susižavėjimas, kada jis rašo apie mokslą, suprantamas. Recenzuodamas tuo metu pasirodžiusią knygėlę „Lietuvos Mesijas“, kurios autorius atsiriboja nuo dvasininkų ir pasirašo *Ne – Kumigas*, V. Kudirka sutinka, kad mokslas tebūna lietuvių Mesiju. Plačiame straipsnyje, apibrėžiančiame „Ūkininko“ kryptį, jis itin akcentuoja tikslųjų mokslų reikšmę: „Dievui dėkui turime fiziką, chemiją ir kitus mokslus, su kurių pagalba lengvai galime aiškinti apystovas, visai nepažeisdami per tai nė Dievo, nė dievobaimingumo žmonių, nė tikėjimo.“¹⁸ Apie mokslo universalumą „Varpo“ straipsniuose rašo Stasys Matulaitis. Pozityvizmas, iškėlęs gamtos mokslus, ugdes praktiką, Lietuvoje liko jautrus religinėms visuomenės reikmėms. V. Kudirka buvo vienas tų, kurie tikėjo galimybe vienyti mokslinį mąstymą ir religinę pasaulėžiūrą.

V. Kudirkos nuostatos priešingos maironiškajam teocentrizmui, pagrįstam garbinimo, baimės ir Dievo meilės retorika. Amžiaus pabaigoje sustiprėja kristocentrinė perspektyva, artima „socialinei krikščionybei“¹⁹, kai akcentuojama žmonių meilė, socialinė dvasia, pati religija suprantama kaip „socialinė tarnyba“. Krikščioniškasis humanizmas itin ryškus V. Kudirkos poezijoje.

Krikščioniškųjų ir tautinių vertybių sąsajas V. Kudirkos eilėraščiuose galima paaiškinti XIX a. pakitusia socialinio ir politinio literatūros naudingumo samprata, intelektualo įsipareigojimu tarnauti visuomenei. Rašytojas tampa „žmonijos religijos kūrėju“ – teigia Victoras Hugo, savo misijoje įžvelgęs konfesinį matmenį – siekį pavaduoti dvasininką²⁰. Prisiimti moralinio autoriteto funkciją siekiant padėti žmogui pažinti save, yra vienas naujojo humanizmo tikslų. Apmąstomas realiai gyvenantis, dirbantis, kalbantis žmogus. V. Kudirką žmogus domina ne individualia savo esme, o sugebėjimu būti bendros visumos – tautos dalimi. Šioje vienovėje, sujungtoje žmogiškosios dorybės, teisybės idėjomis, dažnai besiremiančiomis krikščioniškąja morale, ryškėja kiekvieno individo prasmė. Žmogiškasis moralumas, poeto manymu, stiprus ir tikras, kada jis yra neprimestas, o grindžiamas laisva valia, giliai suvokiamas. Tai išties krikščioniška laisvo apsisprendimo samprata: pats tikėjimas duoda žmogui laisvą valią, – straipsnyje teigia V. Kudirka, kaip kažkada Konstantinas Sirvydas, „Punktuose sakymų“ pabrėžęs laisvo pasirinkimo galimybę.

V. Kudirkos poezijoje galima rasti esminius krikščioniškosios moralės postulatus: meilę artimui („teikti artimui laimę“), taikų krikščionišką siekį jungti, vienyti žmones („skleisti tarp svieto brolybę“), lygybės prieš Dievą idėją („Artojaus skundas“); pabrėžiama žodžių ir darbų vienovė, smerkiamos farizejiškos veidmainystės. Dorybė – dažnas žodis jo poezijoje. Bet kokie aukšti siekiai, idealai neįmanomi be doros. Todėl poetas ragina rūpintis dvasiniu, moraliniu tobulėjimu. Šventojo Rašto palyginimą apie sėją, pabėrusį grūdus į tris dirvas, primena „Laboros“ raginimai sėti pasėlio grūdus, gerai prižiūrėti dvasios dirvą. Panaši retorika aptinkama ir „Varpo“ straipsniuose: „Meskime grūdą po grūdo ant tautiškos dirvos, o nors negreit ir palengva, išaugs gražūs, sveiki javai, nes dirva jau išsigulėjusi ir seniai jau sėklos laukia.“²¹ Krikščioniškoji topika iš atminties saugyklų išnyra natūraliai, be dirbtinio siekio aktualizuoti, sureikšminti Šventojo Rašto parafrazes.

Klasikinės retorikos akcentuotas oratoriaus etikos kodeksas V. Kudirkos poezijoje su-

stiprinamas krikščioniškojo moralumo samprata. Interaktyvus poetinis žodis yra aiškus, nuosekliai vystąs bendrą idėją, perteikias universalią patirtį. Tokia Horacijaus „Ars poetica“ nuostata itin tinka idėjų poezijai kurti.

Tačiau aiškios struktūros racionalioje V. Kudirkos poezijoje nestinga sakralizacijos ženklų. Poetas Tėvynei atiduoda religinę pagarbą. Tokios sakralizacijos pagrindai nėra siejami su antika ar lietuviškąja pagonyste. Pašventindamas tautos būtį, V. Kudirka krikščioniškus įvaizdžius perkelia į tautinę sferą. *Varpas* virsta kvietimo bendram darbui simboliu, giesmė tampa tautiška. Menkas ir silpnas žmogus V. Kudirkos poezijoje stipriu tampa pajutęs šventybę – šventą Tėvynės meilės ugnį. Sakralines apeigas primena šis mistinis santykis. Čia Tėvynei „aukaija“, ją „pagarbin“. Aukos tema atsiranda natūraliai, be dirbtinio patoso, ji siejama su giliai suvoktu pareigos, atsakomybės jausmu.

XXI a. pasigendame kūrinių, kuriuose būtų giliai atskleista dvasinė individo patirtis. V. Kudirka išreiškia socialinės būtybės dvasinę patirtį. Galbūt todėl Algirdas Julius Greimas kalbėjo apie galimybę kurti V. Kudirkos mitą. Tai būtų „praktiško, realaus, pozityvaus, suvalkietiško savo gyvenimo įprasminimo ir savo socialinės atsakomybės realizavimo“ mitas²². Galėtume pridurti, kad šis mitas turi sakralinę dimensiją. Šventybės estetika V. Kudirka paženkliną didžiąsias vertybes, neatskirdamas Dievo ir Tėvynės ir taip rasdamas pozityvų amžiaus pabaigos dilemos sprendimą.

Išvados

Tautinės inteligentijos dvasinė diferenciacija XIX a. pabaigoje nesukėlė griežtos konfrontacijos. Prieštaras švelnino ryšys su agrarine tradicija, bendra sociokultūrinė patirtis, bendri visuomeninės veiklos siekiai. V. Kudirka derino liberalizmo, tolerancijos idėjas su giliai suvoktomis, nedeklaruojamomis krikščioniškosiomis vertybėmis.

Svarstoma dilema *Dievas ar Tėvynė* netapo neišsprendžiama dilema. Ją bandyta spręsti akcentuojant vieną ar kitą pusę. Lietuviškosios kultūros raida XIX a. buvo pagrįsta skirtingomis dominantėmis. Amžiaus pradžioje vyrauja senosios Lietuvos kultūros apoteozė, viduryje – krikščioniškosios vertybės, o pabaigoje ieškoma kultūrinių jungčių. V. Kudirkos darbai rodo, kad dažniausiai šias jungtis lemia ne sąmoningas nusiteikimas, o sąmonės klodai, natūrali kūrinio struktūra, kai nejučiomis ima reikštis archetipinis mąstymas, tautinės atributikos fone sušvinta bendražmogiškoji būtis, nulemta universalių idėjų. V. Kudirka – dar vientisa XIX a. asmenybė, kurios dvasinį turinį lemia tautinės kultūros ir krikščionybės suformuotos vertybės, perteiktos liberalaus pasauliečio.

NUORODOS

- ¹ Šviesa. 1887. 1.
- ² *Šliūpas J.* Rinkiniai raštai. Vilnius: Vaga. 1977. P. 479.
- ³ *Kudirka V.* Raštai. T. 2. Vilnius: Vaga. 1990. P. 608.
- ⁴ *Hobsbawn E.* Mass-producing Traditions: Europe 1870–1914 // E. Hobsbawn and T. Ranger. *The Invention of Tradition.* Cambridge University Press. 2002. P. 263–307.
- ⁵ *Kudirka V.* Raštai. T. 2. P. 608.
- ⁶ *Varpas.* 1889. 1.

- ⁷ *Соловьев В.* Собрание сочинений. Т. 1. Брюссель. 1969. С. 6.
⁸ Ten pat. P. 138.
⁹ Varpas. 1894. 10.
¹⁰ *Kudirka V.* Raštai. T. 2. P. 608.
¹¹ *Bičiūnas V.* Kun. Jonas Katelė ir jo laikai. Kaunas: Menas. 1934. P. 219.
¹² *Šliūpas J.* Rinkiniai raštai. P. 354.
¹³ *Porée J.* Le mal – l’homme coupable, homme souffrant. Paris: Armand Colin. 2000. P. 181.
¹⁴ Varpas. 1889. 9.
¹⁵ Varpas. 1894. 1.
¹⁶ Varpas. 1883. 5.
¹⁷ *Serres M.* Les cinq sens. Paris: Bernard Grasset. 1985. P. 370.
¹⁸ *Kudirka V.* Raštai. T. 2. P. 433.
¹⁹ *Jakas P.* Socialinė krikščionybė. Kaunas: Akiratis. 1939.
²⁰ *Tabet E.* Convaincre, persuader, délibérer. Paris: Presses Universitaires de France. 2003. P. 127.
²¹ Varpas. 1989. 1.
²² *Greimas A. J.* Iš arti ir iš toli. Vilnius: Vaga. 1991. P. 367.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

1. *Bičiūnas V.* Kun. Jonas Katelė ir jo laikai. Kaunas: Menas. 1934.
2. *Greimas A. J.* Iš arti ir iš toli. Vilnius: Vaga. 1991.
3. *Hobsbawn E.* Mass-producing Traditions: Europe 1870–1914 // E. Hobsbawn and T. Ranger. The Invention of Tradition. Cambridge University press. 2002.
4. *Jakas P.* Socialinė krikščionybė. Kaunas: Akiratis. 1939.
5. *Kudirka V.* Raštai. T. 2. Vilnius: Vaga. 1990.
6. *Porée J.* Le mal – l’homme coupable, homme souffrant. Paris: Armand Colin. 2000.
7. *Serres M.* Les cinq sens. Paris: Bernard Grasset. 1985.
8. *Соловьев В.* Собрание сочинений. Т. 1. Брюссель. 1969.
9. *Šliūpas J.* Rinkiniai raštai. Vilnius: Vaga. 1977.
10. Šviesa. 1887. 1.
11. *Tabet E.* Convaincre, persuader, délibérer. Paris: Presses Universitaires de France. 2003.
12. Varpas. 1883. 5.
13. Varpas. 1889. 1, 9.
14. Varpas. 1894. 1, 10.

Gauta: 2008 12 03

Parengta spaudai: 2009 03 05

Irena BUCKLEY

VINCAS KUDIRKA: BRIDGES BETWEEN CATHOLIC AND NATIONAL VALUES (ON THE OCCASION OF VINCAS KUDIRKA'S ONE HUNDRED FIFTIETH ANNIVERSARY)

S u m m a r y

One detects toward the end of the 19th century signs of a clear ideological differentiation among Lithuanian intelligentsia. Two kinds of intelligentsia, secular and confessional, vie for the right to determine the fate of the nation. God or country, this is the dilemma that surfaces in public discourse. Vincas Kudirka is one the major and most distinctive mediators in attempts to resolve this conflict of values. As editor of the newspaper *Varpas*, he avoided dwelling on religious issues and, in his efforts to resolve questions of national identity, searched for meaningful

links between nationality and Catholicism. Kudirka bound his hopes for common undertakings on behalf of the nation to the advent of a new generation of clergy. He believed in collaborative efforts by clergy and laymen undertaken to establish a moral codex for the nation. What was important for him, it was the link between the problem of God and the problem of Evil. At the end of the century, there was a lack of the true spirit of evangelism and examples of Catholic life. Criteria for the assessment of moral life were established for clergy who were his contemporaries. However, their contribution to the Lithuanian culture was acknowledged. Thus, *Varpas* presents a clearly visible search for means to strengthen the relationships between the clergy and the laymen. *Varpas* defended the authority of science and sought to open up wider horizons. Kudirka viewed science as sacred: he wrote about science with amazement and admiration. Nevertheless, positivism, which praised natural sciences and elevated practice, remained sensitive to the religious needs of society. Kudirka believed in the possibility to unify scientific thinking and religious worldview.

Disagreements between the two kinds of intellectuals at the end of the 19th century were not ideological in nature. The positivist ideas of *Varpas* were not dissociated from the religious needs of the community. Defining the aims of the newspaper, Kudirka stressed the need to teach the community to think in Lithuanian and to teach Lithuanians to take on an appropriate Lithuanian behaviour. He invited his fellow Lithuanians to stress love for the Fatherland. Links between Christian and national values are evident in Kudirka's poetry; the latter includes Christian moral postulates and Christian imagery transferred to the national sphere. Kudirka speaks urging love for one's neighbour, unity of the people and the idea of equality in the sight of God. He urges one to care about spiritual and moral development and proclaims his religious respect to the Fatherland.

Vincas Kudirka combines ideas of liberalism and tolerance with deeply felt, though not loudly proclaimed, Christian values. He expresses the spiritual experience of a social being. The possibility thus arises to create myths about Kudirka, such as the myth about Kudirka's realisation of his own social responsibility.

Signs of a new humanism are evident in the poetry of Vincas Kudirka; the poet reflects upon man in the concrete, his life, his work, his witness as a speaking subject. Man interests Kudirka not in his individual essence, but rather because of his ability to be part of a unified collectivity – the nation. This unity, held together by human virtues, by ideas of justice so frequently rooted in Christian morality, makes evident the meaning of each individual. The rational structures of Kudirka's poetry clearly show signs of the sacred. In fact, the poet's relationship with the Fatherland calls to mind sacred rituals. A rhetoric of praise and offering is clearly evident in Kudirka's writing.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Vincas Kudirka, dilema, tautos vienybė, tautinė tapatybė, mokslas, sakralizacija, mitas.

KEY WORDS: Vincas Kudirka, dilemma, national unity, national identity, learning, the sacred, myth.

Irena BUCKLEY – humanitarinių mokslų daktarė, einanti profesorės pareigas VDU Lietuvių literatūros katedroje. Tyrimų sritys: senoji lietuvių literatūra, XIX a. lietuvių literatūra, retorika ir komunikacija, teksto analizė. Darbovietės adresas: K. Donelaičio g. 52-212, Kaunas. Tel. (8 37) 32 78 33. El. paštas i.buckley@hmf.vdu.lt.

Irena BUCKLEY – PhD in humanities, professor of Lithuanian literature at Vytautas Magnus University, Department of Lithuanian Literature. The fields of research: Old Lithuanian Literature, 19th century Lithuanian literature, rhetorics and communication, discourse analysis. University address: K. Donelaičio g. 52-212, Kaunas. Tel. (8 37) 32 78 33. E-mail: i.buckley@hmf.vdu.lt.